

CONCEPTE RELIGIOASE CULTURALE ȘI ETICE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR

Andrei PETRE

Dreptul internațional umanitar actual este rezultatul evoluției societății omenești în ansamblu. În asemenea context, diferitele culturi și civilizații și-au pus amprenta asupra acestui proces, care a cunoscut, în ultima perioadă, o dezvoltare și o dinamică deosebite. Prezentul material își propune să evidențieze rolul specific pe care cultura și civilizația creștină le-au avut asupra formării acestei ramuri a dreptului internațional. Vom observa că influențele de natură

religioasă mai pronunțate la începuturi vor lăsa locul unor codificări internaționale, în care fenomenul religios va fi practic abandonat. Astfel, reglementările internaționale actuale, cunoscute sub numele de „dreptul de la Geneva”, au căpătat un caracter de universalitate prin acceptarea lor de toate statele indiferent de religia căreia îi aparțin.

Deși există unele puncte de vedere potrivit cărora dreptul conflictelor armate ar reprezenta o creație de dată recentă, unele reguli specifice domeniului au aceeași vechime ca și războiul. În acest sens Jakob Kellenberger, fost președinte al CICR, arată că „Dreptul războiului s-a născut în confruntarea dintre forțele armate pe câmpul de bătălie”. Susținătorii primei categorii pornesc de la faptul că, în forma sa actuală, dreptul internațional umanitar s-a născut sub impulsul sentimentului de umanitate, pe care bătălia de la Solferino l-a avut în conștiința și modul practic de acțiune al statelor.

Paradoxal, deși practica internațională a înregistrat adevărate capodopere juridice, încă din antichitate, încercările de sistematizare și teoretizare sunt relativ târzii. Nu există practic o perioadă istorică sau o dată exactă care să marcheze începutul dreptului internațional umanitar în general.

Relațiile internaționale veritabile au apărut în decursul Evului Mediu, mai exact în secolului al XI-lea. Occidentul reia practicile diplomatice ale antichității pe care le îmbogățește și le perfecționează. Cu toate că *summa divisio* este cea a dreptului păcii și a dreptului războiului, războiul ca atare era just sau injust conform criteriilor specifice doctrinei creștine. Exercițarea efectivă a dreptului represaliilor devine un mijloc de prevenire a războaielor, arbitrajul adesea pontifical este folosit frecvent în dreptul internațional al mării, atât public cât și privat, care s-a format în Mediterana și s-a extins apoi în mările occidentale.

Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, un puternic curent ideologic începe să fundamenteze pacea pe drept, altfel spus să protejeze pacea prin drept punând războiul „în afara legii”, dar și de a face justiție pe baza unei păci durabile. Astfel, recurgerea la război este interzisă pentru anumite tipuri de diferende, în mod special în materie de drepturi contractuale, în timp ce războiul însuși este limitat în ceea ce privește mijloacele și efectele odată cu dezvoltarea dreptului umanitar („dreptul de la Geneva”) și dreptul războiului („dreptul de la Haga”).

Până la jumătatea secolului al XIX-lea se acționa exclusiv după reguli cutumiare care se respectau, deoarece existau din vremuri imemorabile și pentru că răspundeau unor exigențe ale lumii civilizate. Toate civilizațiile au formulat reguli care vizau limitarea violențelor, chiar și în cazul unei forme de violență instituționalizată, cum este războiul, deoarece limitarea violenței este esența însăși a civilizației.

Asemenea lui Grotius în dreptul internațional, Henry Dunant este considerat un veritabil pionier al dreptului internațional umanitar modern. Invocând formula că „orice principiu internațional convențional este sacru” în scopul protejării răniților și a tuturor celor care au nevoie de ajutor, Dunant a determinat ca dreptul umanitar să facă un pas înainte. Prin adoptarea în 1864 a Convenției de la Geneva pentru ameliorarea soartei militarilor răniți în forțele armate în campanie, Dunant și fondatorii Comitetului Internațional al Crucii Roșii au creat piatra unghiulară a dreptului umanitar convențional. Această convenție va fi revizuită în 1906, apoi în 1929 și 1949. Noile convenții adoptate protejau navele-spital, prizonierii și victimele de război. Cele patru Convenții de la Geneva din 1949 formează sediul principal al domeniului dreptului internațional umanitar în vigoare astăzi. Adoptarea acestor texte de aproape toate statele lumii demonstrează posibilitatea adoptării din timp de pace a unor reguli care să limiteze consecințele nefaste ale războiului și să protejeze victimele.

Între factorii care au influențat dezvoltarea dreptului internațional umanitar, cu certitudine, creștinismul ocupă un loc important.

Religia iudeo-creștină proclamase crearea omului ca imagine a lui Dumnezeu, toți copiii având același Tată și șansă la viața eternă. Consecințele acestei noi doctrine sunt multiple și incalculabile, pentru că statutul persoanei derogă din structura cosmică. Ființa umană conține o demnitate încă necunoscută, oamenii sunt frați, uciderea este o crimă, nu și sclavia. Această concepție era revoluționară, dar oscilantă pe bazele societății antice. Isus predicase iubirea aproapelui și a ridicat-o la nivel universal. Iubirea umană trebuie să fie imaginea divină, absolută și fără motiv. Ea se referă la toți, inclusiv la inamic. Trebuie să iubim aproapele așa cum e, fără a măsura meritele sale și fără a aștepta ceva în schimb.

Sfântul Augustin – o mare personalitate a creștinismului – urmat mai târziu de Thomas d’Anguino, la începutul sec. al V-lea au

promovat o formulă care să atenueze consecințele, folosită și de romani: faimoasa și funesta doctrină a „războiului just”. Era o cale care propunea un compromis între idealul moral și necesitatea politică.

În epoca modernă se readuce în atenție o regulă fundamentală a dreptului modern al războiului – protecția persoanei. În acest fel, Rousseau combate tezele lui Hobbes potrivit cărora războiul este în natura omului și se justifică prin rațiunea suveranității de stat pentru care indivizii sunt obiecte. El reglementează și conținutul vechiului sofism al „războiului just” propunând o regulă mai corectă care se referea la ceea ce trebuie făcut între combatanți și necombatanți. Un conflict are ca scop nimicirea statului inamic, dar nu trebuie să se meargă până acolo. Soldații în afara luptei, civilii pacifiști nu poartă culpabilitatea unei crime pe care nu au comis-o, ei trebuie „să fie protejați și nu vor fi supuși la tratamente crude și inumane”. Aceste idei au fost reluate de Revoluția franceză care proclama solemn în Constituția sa drepturile naturale, inviolabile și sacre ale omului și adopta celebra *Declarație a drepturilor omului*. Între altele, legislația prevedea „tratament obligatoriu și egal soldaților inamici și soldaților proprii” și sublinia că „prizonierii de război sunt sub ocrotirea națiunii și protecția legilor”.

Omenirea a inventat de timpuriu norme și reguli de purtare a războaielor, astfel încât violența să fie întrucâtva limitată, așa s-a dezvoltat o etică a războiului.

Etica cu care venea creștinismul a șlefuit mult din aceste moravuri militare. Dar nu numai în spațiul european se poate vorbi de un cod al războiului. Dacă ar fi să mergem către Extremul Orient, am vedea că samurarii construiseră foarte severe legi ale onoarei militare și ale purtării luptei. Bushido cum se numește acest cod, poate părea în mai multe puncte de neînțeles pentru mentalitatea europeană, dar trebuie văzut că el s-a structurat în conformitate cu specificul psihologiei și moralei japoneze, iar scopul său era, în esență, tot acela de a reglementa violența.

Menținerea unui standard ridicat al educației militare s-a răsfrânt în rezultate pe măsură în instruirea personalului pentru operații *combat*, de menținerea și implementarea păcii, de acțiune la criză, de respectarea valorilor culturale ale altor popoare. Dar mai ales a creat acel *background* adecvat care permite astăzi ca, în armatele NATO, „etica militară” să fie percepută ca un domeniu vast în care sunt

abordate tematici de la cele de subordonare și executare a ordinului până la comportamentul militarilor într-un teritoriu străin, atitudinea față de refugiați, acțiunea pentru salvarea civililor aflați în pericol sau respectarea regulilor de drept umanitar. A sosit așadar vremea ca educația militară să fie repusă în drepturi și la noi. Fără teama de capcanele trecutului. Fără frica de îndoctrinările prezentului și viitorului. Pentru că etica militară și valorile morale se află în fața unor noi provocări.

În concluzie, cultura și religia a influențat de-a lungul timpului dreptul internațional umanitar șlefuiindu-l în diversele etape istorice ale sale, culminând în cele din urmă cu o etică a războiului.

Tot acest parcurs s-a reflectat finalmente, în primul rând, în dreptul de la Geneva și dreptul de la Haga – tratate fundamentale privind dreptul internațional umanitar și dreptul războiului.